

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์

The People's Participation on The Development Plan Making of Sub-district Administrative Organizations in Buriram Province

ภัทรวรรณ วรเสฏฐฐากูร¹ นพฤทธิ์ จิตรสายธาร² และวันชัย สุขตาม³
Pattarawat Worasetthakoon¹, Noppharit Jitsaitarn² and Wanchai Suktam³

Received : April 27, 2019; Revised : May 15, 2020; Accepted : May 18, 2020

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อเปรียบเทียบทัศนะของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การศึกษาวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบวัดคุณภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 200 ราย ด้วยวิธีการสุ่ม

¹นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Master Student of Public Administration Program, Surin Rajabhat University, Thailand;
e-mail : Pattarawat2015@gmail.com

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University, Thailand.

³คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University, Thailand.

ตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ใช้แบบสอบถามที่จัดทำขึ้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิดโดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเชิงปริมาณเท่ากับ 0.916 ทดสอบสมมติฐาน โดยการทดสอบค่าที ค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ในกรณีที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการวิเคราะห์ความแตกต่างด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 ราย ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าสำนักปลัด ผู้อำนวยการกองคลัง และประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ต้องไม่ใช่บุคคลกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

คำสำคัญ (Keywords) : การมีส่วนร่วมของประชาชน, การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the level of people's participation on the development plan making of sub-district administrative organizations (SAOs) in Buriram Province, 2) to compare people's opinions on the development plan making of sub-district administrative organizations (SAOs) in Buriram Province as classified by personal factors and 3) to study the problems, obstacles and suggestions on the people's participation on the development plan making of sub-district administrative organizations (SAOs) in Buriram Province. The research methodology is a mixed methods research between quantitative research and qualitative research. In conducting a quantitative research, the sample size was 200 people living in sub-district administrative organizations in Buriram Province with stratified random sampling method; the research instrument for data collection was an open-ended form questionnaire with its reliability at 0.916; statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation (S.D.), t-test and One-way ANOVA. In conducting a qualitative research, collecting data with in-depth interviews from 10 key informants consisting of Chief Executive of the SAO, Chairman of the SAO Council, Member of the SAO Council, Chief Administrator of the SAO, Deputy Chief Administrator of the SAO, Chief of the SAO office, Director of Finance Division and

people living in Buriram Province. These groups must not be a sample group in quantitative research. The acquisition of these groups comes from the use of purposive sampling and using technical analysis of context for data analysis.

Keywords : Public participation, Local development plan, Sub-district administrative organizations

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข และสิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่า คือเราได้ตระหนักถึงการได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนทางการเมือง เพราะการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองตนเองนับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นรูปแบบที่แสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในการกำหนดแนวทางดำเนินชีวิตของตนด้วยตนเอง และเป็นช่องทางสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งการจัดการปกครองตนเองของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองประชาชน การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลที่มีอยู่อย่างกว้างขวางและไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึงและการปกครองส่วนท้องถิ่นยังเป็นแหล่งสร้างหรือผลิตผู้นำทางการเมืองการบริหารของประเทศในอนาคตอีกด้วย

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ได้มีการพัฒนารูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดมา โดยไม่มีการพยายามที่จะให้ประชาชนเรียนรู้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยใน พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นที่สมบูรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2496 แต่ปรากฏว่ายังไม่ประสบความสำเร็จไม่สามารถจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นในเขตท้องถิ่นที่ยังไม่เจริญมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท เพราะในเขตชนบทประชาชนอยู่อาศัยกันอย่างกระจัดกระจายไม่สามารถยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสุขาภิบาลได้ ทำให้ท้องถิ่นในชนบทขาดการพัฒนาและประชาชนขาดการเรียนรู้ในการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังนั้น การบริหารงานท้องถิ่นต่าง ๆ จึงเป็นไปตามความต้องการของส่วนกลางฝ่ายเดียว

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2543:13) ได้กล่าวถึงการกระจายอำนาจไว้ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรของรัฐที่สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ตามนโยบายการกระจายอำนาจ และเป็นองค์กรที่ทำงานโดยให้ประชาชนมีส่วน

ร่วมในการบริหาร ซึ่งตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2496 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2546 มาตรา 14 ได้กำหนดให้องค์กรองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย นายก องค์การบริหารส่วนตำบล และสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเรียกฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ โดยทั้งสองฝ่ายมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เมื่อได้รับการเลือกตั้งนโยบายที่ได้รับ การสนับสนุนจากประชาชน จึงเป็นนโยบายที่ใช้ในการบริหาร และนำสู่ภาคปฏิบัติโดยมอบหมายให้ บุคลากรในองค์กรองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินงานตามนโยบาย

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเป็นยุคโลกาภิวัตน์ไร้พรมแดนในการสื่อสาร (โกวิท พวงงาม, 2548:32) โดยปัจจุบันมีการพัฒนาการสื่อสารการรับส่งข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ประชาชนมีความรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมและ เทคโนโลยี ประชาชนมีความต้องการที่หลากหลายแตกต่างกัน ดังนั้น แนวทางการปกครองส่วนท้องถิ่น แบบกระจายอำนาจจึงเป็นทางเลือกที่สำคัญและเหมาะสมในการบริหารจัดการสาธารณะให้ทั่วถึง และ ตรงกับความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้อง ปรับปรุงระบบการปฏิบัติงานให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ได้อย่างรวดเร็วด้วย ซึ่งต้องมีการปรับกระบวนการบริหารราชการ โดยใช้เทคโนโลยีเพื่อให้ประชาชนได้รับ บริการในข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวางรวดเร็ว และเท่าเทียมกัน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร การตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเพื่อให้ หน่วยงานองค์กรท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สนองตอบต่อความต้องการของ ประชาชน ตามนโยบายการปฏิรูประบบราชการที่มุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนให้มาก ที่สุด

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่เป็นรูปแบบของการเมืองการปกครอง และเป็นระบบการปกครองที่ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย การบริหารจัดการแบบมี ส่วนร่วมเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานภาครัฐมักนำ กลยุทธ์หรือเทคนิค มาจัดการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ เพราะเทคนิคและวิธีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีได้มีกำหนดไว้ ในกฎหมายใด เพื่อเป็นการกระตุ้นและพยายามชักชวนให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ เช่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เข้ามามีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติกิจกรรมหรือดำเนินกิจกรรมในชุมชน และเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินการต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นที่ชัดเจนต่อนักการศึกษาทั้งหลายว่าหน่วยงานภาครัฐ ไม่สามารถดำเนินการในชุมชนอย่างมี ประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ หากประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เป็นที่ต้องการ

ของชุมชนส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ไม่เกิดการพัฒนาหรือเป็นการพัฒนาที่ไม่เต็มศักยภาพของท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานหรือการพัฒนาท้องถิ่นออกมาบังคับใช้อีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคหลัง จึงมีบทบาทอำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวาง โดยไม่เพียงแต่ให้บริหารสาธารณะพื้นฐานกับประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังมีการขยายบทบาทอำนาจหน้าที่ออกไปรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นด้วย และเป็นองค์กรที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารและการตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักสากลที่เป็นอารยประเทศให้ความสำคัญเป็นรากฐานและวิถีทางของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นที่ตนเองได้เข้าร่วมในการบริหารงานของท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมฟังการประชุมสภา การเข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล และการเข้าร่วมกิจกรรมของท้องถิ่น เป็นต้น ทำให้เกิดความรับผิดชอบและห่วงแหนและปกป้องสิทธิประโยชน์ที่พึงได้รับ ประโยชน์ของท้องถิ่น คือ ไม่มีผู้ใดจะรู้ถึงปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ดีที่สุดเท่ากับประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง และได้เรียนรู้กระบวนการทางการเมืองการปกครองท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเมืองในระดับชาติต่อไป

เนื่องจากผู้ศึกษาได้ติดตามถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยเฉพาะกระบวนการประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อต้องการให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนโดยแท้จริง ซึ่งถือว่าเป็นหลักในการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน พบว่าประชาชนไม่ให้ความสำคัญ การดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล มักเป็นการตัดสินใจดำเนินการจากผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่เพียงฝ่ายเดียว การที่องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลจะบริหารงานให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์

2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย นำผลของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมได้จากแบบสอบถาม บันทึกเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อคำนวณหาค่าสถิติที่เลือกใช้เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้นำในชุมชน ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบ ตารางควบคู่การบรรยาย ผลการศึกษา ค่า t (t -test one samples) ค่า F (One - Way Anova)

ผลการวิจัย (Research Results)

สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ พบว่า เป็นเพศชาย จำนวน 105 ราย คิดเป็นร้อยละ 52.5 มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี จำนวน 53 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.5 มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 55 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.5 มีอาชีพรับจ้าง จำนวน 61 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.5 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001 - 15,000 บาท จำนวน 138 ราย คิดเป็นร้อยละ 69.0

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ 4 ด้าน โดยภาพรวม

(n = 200)

ประเภทการมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการตัดสินใจ	3.44	0.686	ปานกลาง
ด้านการวางแผน	3.41	0.666	ปานกลาง
ด้านการดำเนินการ	3.42	0.640	ปานกลาง
ด้านการประเมินและติดตามผล	3.43	0.635	ปานกลาง
ภาพรวม	3.43	0.604	ปานกลาง

จากตาราง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.43, S.D. = 0.604) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นด้านที่สูงที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.44, S.D. = 0.686) รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.43, S.D. = 0.635) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.42, S.D. = 0.640) ตามลำดับ และสุดท้าย คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.41, S.D. = 0.666)

จากการวิจัย“การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์” ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ โดยสังเคราะห์จากข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงปริมาณได้ คือ ทำให้ทราบการดำเนินงานด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ต่อไป ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควรมีแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการจัดกิจกรรม หรือโครงการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาตามแผนพัฒนาตำบล ร่วมคิดและกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขลดปัญหาของท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ควรมีการจัดเตรียมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประกอบการวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา เข้าประชุมเพื่อร่วมในการวางแผนการพัฒนา การรับฟังการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อวางแผนในการพัฒนา

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ควรมีแนวทางการดูแลสาธารณะประโยชน์ของชุมชน การดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน ทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดขึ้นในชุมชน การประชาสัมพันธ์ข้อมูล แผนงานการพัฒนาตำบล การบริจาคเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล การเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติงานในการจัดทำแผนการพัฒนาตำบล

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ควรมีแนวทางการพัฒนาการดำเนินโครงการกิจกรรมของ องค์การบริหารส่วนตำบล มีการประเมินผลความคุ้มค่าของแผนจากงบประมาณที่ใช้ การแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาตำบลในงานด้านการพัฒนา เพื่อปรับปรุงกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ให้ความเหมาะสมกับตำบล การปรึกษาหารือเพื่อเตรียมการประเมินผลตามแผนพัฒนาตำบล การเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมประชุมในการสรุปผลการดำเนินงานติดตามวิเคราะห์ ผลกระทบของโครงการกิจกรรมที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบล

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการดำเนินการวิจัย เรื่อง ทางกรมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยสามารถนำอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์

การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รองลงมาได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ตามลำดับ ได้ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลต่างๆในชุมชน เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจคัดเลือก กิจกรรมหรือ โครงการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาตามแผนพัฒนาตำบล รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล และได้ร่วมคิดและกำหนดแนวทางการพัฒนา เพื่อแก้ไขลดปัญหาของท้องถิ่น และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ การร่วมประชุม องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเสนอปัญหาความต้องการของท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็นคัดค้านหรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เมื่อคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ตัดสินใจเลือก โครงการที่ไม่ตรงกับการพัฒนา เป็นต้น

2. ด้านการมีส่วนร่วมในวางแผน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประกอบการวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมเพื่อร่วมในการวางแผนการพัฒนา ขององค์การบริหารส่วนตำบล และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ การมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของ องค์การบริหารส่วนตำบล และมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและพิจารณา โครงการต่างๆที่อาจเกิดปัญหาตามแผนพัฒนาตำบล

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ มีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมดำเนินการทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ องค์การบริหารส่วนตำบล จัดขึ้นในชุมชน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลและการมีส่วนร่วมในการเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติงานในการจัดทำแผนการพัฒนาตำบล

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ การดำเนินโครงการ กิจกรรมของ องค์การบริหารส่วนตำบล มีการประเมินผลความคุ้มค่าของแผนจากงบประมาณที่ใช้ รองลงมาได้แก่ มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ใน งานด้านการพัฒนา เพื่อปรับปรุงกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ให้ความเหมาะสมกับตำบล และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ ร่วมประชุมใน

การสรุปผลการดำเนินงานติดตามวิเคราะห์ ผลกระทบของโครงการกิจกรรมที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบล

อภิปรายผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์

สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ แตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลตามความคิดเห็นทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน

สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ แตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่า ผู้มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปีมีทัศนคติโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันด้านการตัดสินใจด้วยตนเองไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาวิจัยต่างกันมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ แตกต่างกัน จากการศึกษา พบว่า พบว่า สถานภาพ ด้านระดับการศึกษาที่ต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงเป็นปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 4 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ แตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นตามทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 5 ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ แตกต่างกัน จากการศึกษา พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นตามทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์” ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะในประเด็นที่สำคัญต่อแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีผลสัมฤทธิ์ผลต่อไป ตามลำดับดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปปฏิบัติการ

ผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะในประเด็นที่สำคัญเพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ อีกทั้งยังเป็นแนวทางแก่อำเภออื่น ๆ ในการนำไปปรับปรุงและพัฒนาตามแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประเด็นที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการคิดและกำหนดแนวทางพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น อาจเป็นเพราะประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในสิทธิและบทบาทหน้าที่ของตนเอง จึงคิดว่าการคิด การตัดสินใจและการกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นนั้น มักจะเอนเรื่องของผู้นำท้องถิ่นและข้าราชการส่วนท้องถิ่นมากกว่า ดังนั้นควรส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักสิทธิและบทบาทของตนเองมากขึ้น โดยการจัดประชุมสัมมนาให้ความรู้ในเรื่องสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

1.2 ด้านการมีส่วนร่วมในวางแผน ควรมีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามลำดับเพื่อสร้างแรงจูงใจที่จะทำให้มีความต้องการที่จะแก้ปัญหา เพิ่มการมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมเพื่อร่วมในการวางแผนการพัฒนา การกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นๆ รวมถึงการการพัฒนาการปึกษาหารือโครงการต่างๆที่อาจเกิดปัญหาตามแผนพัฒนาตำบล

1.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ควรมีแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ข้อย่อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลและการมีส่วนร่วมในการเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติงานในการจัดทำแผนการพัฒนาตำบลข้อดังกล่าวทางผู้นำควรมีการทำความเข้าใจ เพื่อหาแนวทางพิจารณา

ตามความเหมาะสมในการดำเนินการ รวมถึงข้อขัดข้องที่จะต้องรับดำเนินการแก้ปัญหาไม่ให้เกิดการเข้าใจผิดต่อไป

1.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้และซักถามหากเกิดกรณีสงสัย ซึ่งจะทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างโปร่งใส และทำให้ประชาชนรู้สึกได้ถึงการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการและกิจกรรมต่างๆได้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านอื่น ที่น่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ นอกเหนือจากปัจจัยที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ เช่น ปัจจัยรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ ทศนคติที่มีต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ และความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มขึ้น

2.2 ควรศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ว่ามีปัญหอะไรบ้าง เพื่อจะได้แก้ไขจุดบกพร่องนั้นให้ดีกว่าเดิม และแก้ไขได้ถูกจุดยิ่งขึ้นต่อไป

2.3 ควรมีนำเทคนิคอื่นๆ มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมากยิ่งขึ้น เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2543). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา.
- กฤติพงศ์ จูเปาะ. (2552). คุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้นำชุมชนที่สูง : การศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มชาติพันธุ์ ในอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจต เจริญสุข. (2554). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

- ขวลิต ชูกำแพง. (2553). การประเมินผลการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธนิตา ก้องยืนยง. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดเทศบาลเมืองชลบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธิติมา ไชยมงคล. (มปป.). เอกสารประกอบการสอนวิชาภาวะผู้นำทางการพยาบาลและการจัดการเรื่อง ทฤษฎีภาวะผู้นำ และทฤษฎีการบริหาร. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2554). ชุมชนศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- นภาพรณ หะวานนท์ และคณะ. (2543). วิธีวิทยาในการศึกษาปรากฏการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน เรื่อง การพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน วันที่ 6 พฤศจิกายน 2543. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับโครงการปริญญาเอกพัฒนาศึกษาศาสตร์. เอกสารประกอบการสัมมนา กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราข. (2552). ภาวะผู้นำ และผู้นำเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : บริษัท ทริปเพิล กรุป จำกัด.
- พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์และศุภวัฒน์กร วงศ์นวล. (2543). รายงานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. ขอนแก่น : พระธรรมมณต์.
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2545). ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองและยั่งยืน กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2547). ประมวลสาระชุดวิชา : การบูรณาการการจัดระเบียบชุมชนและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายผลิตตำรามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ยงยุทธ เกษสาคร. (2555). ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ. พรินต์.

รวีวรรณ สุตเสนาหา. (2555). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารกับประสิทธิผลองค์การขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดสกลนคร**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สมชาย บำรุงทรัพย์ และณัฐวิภา โฆษิตตันติบุญ. (2548). **รวมกฎหมายท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 1. ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์.

สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2553). **ระเบียบการวิจัยสำหรับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2545). **ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและการปฏิบัติ**. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

สุดารัตน์ สุวรรณยิก. (2552). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับความผูกพันต่อองค์กรของหัวหน้างานมหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (มปป.). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

หาญศึก ทรงสวัสดิ์. (2550). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าข้ามอำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ : บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

อภิชน สมมิตร. (2552). **ความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน การปรับตัวทางสังคมและภาวะผู้นำของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา**. การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

โอโณทัย สีนวิรุทัย. (2550). **ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บังคับบัญชา : กรณีศึกษา ศูนย์บริการผลิตภัณฑ์สุขภาพเบ็ดเสร็จ ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- อาคม วัธโธสง. (2547). **หน้าที่ผู้นำในการบริหารการศึกษา**. สงขลา : ภารกิจการผลิตเอกสาร และตำรา กลุ่มงานบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อารินดา ตอหะ. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับประสิทธิภาพการดำเนินงานตามภารกิจหลักของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อินทอร โควังชัย. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับคุณภาพบริหารงานวิชาการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4**. การศึกษาอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Koontz and Weihrich. (1988). **H. Management**. New York : McGraw-Hill.
- Michell and Larson. (1987). **People in organization : An introduction to organization behavior**. New York : McGraw-Hill.
- Robbins. (1989). **Organizational Behavior : Concepts, Controversies, and Application**. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall.
- Tucker. (1990). **Transformational leadership and the performance of research and development project**. Journal of Management, 115(3), 224-231.
- William Streets & Terborg. (1995). **The effects of transformational leadership on teacher attitudes and student performance in Singapore**. Journal of organization behavior, 16(4), 319-333.

